

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Listopad / 2025

Milí čtenáři a čtenářky Literky, listopadová Literka bude poněkud cestovní, byť by to člověk s ohledem na aktuální počasí spíš neočekával. Najdete v ní zhodnocení zahraniční pracovní cesty, kterou v říjnu absolvovaly čtyři kolegyně z Památníku. Strávily týden pobytem ve slovenských muzejních a knihovních institucích a další obdobná cesta, tentokrát do Rakouska, je čeká s přelomem roku. Nejsou přitom samy – obdobné pracovní cesty absolvují v příštím roce kolegyně a kolegové i z dalších poboček Muzea Brněnska. Děje se tak v rámci projektu financovaného z programu Erasmus+, jehož cílem je sbírání zkušeností z fungování zahraničních paměťových institucí, inspirace dobrou praxí a získání potřebného korektivu pro vlastní, často až příliš zažité postupy. Nyní jsme tedy ve fázi sběru zkušeností, později proběhne jejich nezbytné vyhodnocení a především (jak doufáme) i odraz v praxi. Zaměření je přitom široké – od správy sbírek přes organizaci výstav až po komunikaci s návštěvníky a vnější tvářnost muzea. Jsem za tento projekt velmi rád a vnímám jej jako velkou šanci ke zlepšení naší nabídky. Je za ním také mnoho práce, proto patří velký dík všem kolegům a kolegyním, kteří se o jeho zdárný průběh zasazují.

Klidný podzim Vám přeje Jiří David

VERŠE MĚSÍCE

O BÁSNÍCH

Jevgenij Koprivnickij

Na co vysvětlovat básně?

Nechtěj vědět co a jak,
vše je jasné tak či tak.

Na co vysvětlovat básně?

Stačí, když je v srdci krásně,
když vítr rozfouká mrak.

Na co vysvětlovat básně?

Nechtěj vědět co a jak.

*Z antologie Zloději všedních okamžiků,
přeložili Alena a Jan Machoninovi (Řevnice 2015)*

3 OTÁZKY PRO ADRIANU BRÁZDOVOU

V Literárním muzeu SNK jste jako kurátorka připravila řadu výstav – která z nich Vám byla tematicky nejbližší?

Ako kurátorka spolupracujem na príprave takmer všetkých výstav. Výstava je vždy kolektívne dielo, k výstavám som vyberala vhodné zbierkové predmety. Výstavy boli zamerané na osobnosti alebo historické udalosti. Moja úplne samostatná výstava bola venovaná Hviezdoslavovi a mala názov „Pavol Országh Hviezdoslav. Cestou života“. Architekt a realizátor výstavy vytvorili jednu dlhú cestu, kde boli zastavenia rôznych etáp života Hviezdoslava. Výstava bola doplnená o audiovizuálne dokumenty – čiernobiele neozvučené dokumenty Hviezdoslava aj jeho zdigitalizované diela.

Literární muzeum SNK je nyní sice pro návštěvníky z důvodu rekonstrukce uzavřené, ale práce muzejníka se odehrává také v depozitáři a kanceláři. Jaké úkoly Vás v následujícím období čekají?

Z dôvodu konsolidácie došlo k zníženiu počtu zamestnancov Literárneho múzea SNK na dve pracovníčky (kurátorku a kustódku). Čaká nás teda náročná práca, aby sme naplnili všetky úlohy, ktoré vyplývajú zo zákona o múzeách a galériách. V nasledujúcom období ma čaká evidencia múzejných zbierok z predchádzajúcich akvizícií. Od 1. decembra 2025 nám pribudla v pracovnej náplni aj 50% práca na revízii knižného fondu Slovenskej národnej knižnice.

Můžete doporučit titul ze současné slovenské literatury, který Vás v poslední době zaujal nebo svého oblíbeného autora?

V súčasnosti pripravujem literárno-hudobné pásmo k básnikovi, prekladateľovi a tajomníkovi Matice slovenskej, mošovskému rodákovi Štefanovi Krčmérymu. V tomto období som teda čítala jeho poéziu aj literatúru o ňom. Mám rada životopisné a historické knihy. Momentálne čítam životopisnú knihu herečky Marlene Dietrich *Môj život*. Teším sa aj na knihu rozhlasovej redaktorky Kataríny Kovačehovej *Keď zvony zvonja nad krajinou*. Sú to jej rozhlasové spomienky na osobnosti, s ktorými natáčala rozhlasovú reláciu.

Mgr. Adriana Brázdová absolvovala bakalárske štúdium muzeológie a kultúrneho dedičstva a magisterské štúdium histórie na UMB Fakulty humanitných vied v Banskej Bystrici. Pôsobí v Literárnom muzeu SNK v Martině ako kurátorka krásnych kníh a výtvarných zbierok. Je autorkou katalogu k výstave o Hviezdoslavovi, publikovala ve sborníku Museologica literaria. Je lektorkou v expozici Muzea Jána Kollára v Mošovciach.

JEDINÁ KNIHA ZŮSTALA NÁM PŘÍTELKYNÍ...

Ze sbírky Muzea v Ivančicích

Poslední desetiletí 18. století s sebou přinesla společenské změny, které výrazně ovlivnily přístup ke knihám a jejich četbu. Osvícenství vyzdvihovalo knihy jako prostředek osvěty a vzdělání. Reforma školství postupně zvýšila gramotnost obyvatelstva, toleranční patent umožnil beztrestné čtení evangelických knih, které byly dosud tištěny v zahraničí a v českých zemích šířeny tajně. Mezi největší čtenáře v Čechách patřili stále úředníci a kněží, mimořádné bylo i postavení klášterů, znalost čtení však

byla ve společnosti dosud omezená. Již koncem 18. století se čtenáři přestali věnovat pomalému čtení malého množství knih a jejich opakovanému promýšlení. Symbolem nové doby se stal čtenář románu, který konzumuje velké množství stále nových knih. V lidovém prostředí však ke změnám dochází pozvolna: majitelé knih se k nim opakovaně vracejí, knihy jsou předávány z generace na generaci a uchovávají také rodinné a hospodářské zápisy. V průběhu 19. století se četba stala masovou záležitostí a proměňoval se také přístup společnosti ke čtenářům. Od 60. let 19. století poptávka po knihách stoupá mezi všemi vrstvami obyvatel, české knihy se staly prostředkem národního uvědomění a jejich četba součástí výchovy k vlastenectví. Zejména v měšťanském prostředí byla četba dlouho vnímána jako zahálka a maření času, u dívek dokonce jako nebezpečná zábava, neboť románový svět vzbuzoval nerealistické naděje a očekávání. Ke konci 19. století již kniha patřila ve vzdělaných vrstvách k běžnému vybavení domácnosti, četba se stala žádoucí a ušlechtilou aktivitou. S rostoucí gramotností a čtenářskou poptávkou klesá technická kvalita zpracování knih, při jejich výrobě dominuje papír, používaný vedle plátna i na obálky knih. Převládající průmyslová produkce knih a snaha o co nejnižší cenu se nepříznivě odrazila na jejich podobě – nekvalitním papíru, nedostatečné grafické úpravě a na úpadku výtvarného pojetí vazby. Po průkopnických snahách Josefa Máneše v 60. letech 19. století o krásnou knihu stojí na počátku moderní typografie dílo Zdenky Braunerové, již ve 20. století následovali další knižní grafici a ilustrátoři. (ap)

BETLÉMY – PŘÍBĚH ŠEPTÁ KAŽDÁ FIGURKA

Zveme návštěvníky do světa tradiční vánoční tvorby a řemeslné práce. Od 2. prosince 2025 do 4. února 2026 vystavujeme betlémy ze soukromé sbírky paní Jarmily Schusterové jako připomínku bohaté tradice betléamářství na našem území. Ta sahá až do 18. století, kdy se první domácí jesličky objevily v měšťanských rodinách a postupně se staly neoddělitelnou součástí Vánoc. Nadšenci z nich postupem

času vytvářeli sbírky. Každý kus proto nese rukopis svého autora, odráží dobu a kulturní prostředí, ve kterém vznikl. Bývá spojen s osobním vkusem, příběhem či vzpomínkami sběratele. Sběratelka J. Schusterová dlouhá léta shromažďuje díla nejrůznějšího charakteru. Na jednom místě se tak setkají betlémy z papíru, dřeva, keramiky, kukuřičného šustí a dalších materiálů. Rozmanitost její sbírky umožňuje návštěvníkům porovnat různé přístupy ke ztvárnění stejného biblického příběhu. Výstava je koncipována především jako vizuální zážitek. Každý betlém, každá figurka v sobě nese tichý příběh, který není třeba dlouze popisovat – stačí se zadívat. Proto už samotný název naznačuje, že příběh zde nečteme, ale slyšíme ho šeptat z jednotlivých postav a jejich gest. Pro návštěvníky je připraven také malý tvůrčí koutek, kde si mohou děti i dospělí vyzkoušet výrobu vánoční ozdoby. Nechybí ani vánoční fotokoutek. Výstavu doplňují práce dětí ze základní a mateřské školy v Rajhradě či mateřské školy v Holasicích. Akce tak spojuje tradici, kreativitu i rodinnou atmosféru typickou pro adventní období.

(eh)

NOVOROČENKY V NAŠICH SBÍRKÁCH

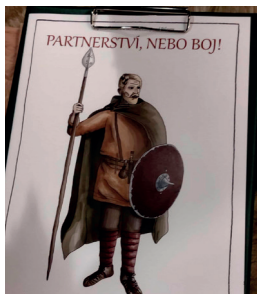

Tradice novoročenek sahá až do 19. století, kdy se začaly objevovat první tištěné novoroční pozdravy. Původně to byly jednoduché kartičky s ručním věnováním, později se staly oblíbenými zdobené litografické tisky. V českých zemích se novoročenky masově rozšířily na přelomu 19. a 20. století a zajímavostí je, že právě u nás vznikla zkratka „PF“ (pour féliciter), která se dodnes používá. V letošním roce se nám podařilo zpracovat na téměř 170 novoročenek a zařadit tak do naší sbírky (většinou se jedná o novoročenky pocházející ze 60. až 80. let

20. století, ale výjimkou nejsou ani kolem roku 2000). Převažují jména známých výtvarníků či umělců – A. Odehnal, J. Bouda, M. Bravenec, M. Plotěná, M. Houra a další, ale také se objevují přáníčka určená přímo rodině. Novoročenky tak nejsou jen milým gestem, ale i malou součástí kulturní historie – připomínají dobu, kdy si lidé přání pečlivě vybírali a ručně vypisovali, aby vyjádřili úctu, přátelství či vděčnost. Dodnes v sobě nesou stejný úmysl: potěšit a spojit lidi na prahu nového roku. Jelikož původními majiteli koupě byli manželé Haimannovi, tímto jim také ještě jednou děkujeme a přejeme všem hodně zdraví a sběratelských úspěchů!

(mš)

KONFERENCE V PLNÉM PROUDU...

Konference představují jedinečný prostor, kde se setkávají odborníci, studenti i veřejnost, aby sdíleli poznatky, zkušenosti a nové perspektivy. Jejich posláním není jen předávání informací – jsou živou laboratoří myšlenek, v níž vznikají spolupráce, rodí se inovace a otevírá se dialog napříč profesemi i generacemi. Proto se vydala naše literární historička A. Procházková na pražské 11. celorepublikové kolokvium AMG v Národním muzeu (5.–6. 11. 2025), kde se seznámila s příspěvky tematicky zaměřenými na stá-

vající legislativní rámec, v němž fungují česká muzea. Ústředním bodem byla moderovaná diskuze k připravovanému návrhu zákona o muzeích. Vedoucí Památníku J. David a knihovnice Š. Dudková se zúčastnili Laboratoře muzejního vizuálu ve Vile Löw-Beer v Brně (10.–11. 11. 2025) pořádané Muzeem Brněnska. Nesměla chybět ani účast na tzv. Kulatém stole edukátorů Jihomoravského kraje v Regionálním muzeu v Mikulově (24. 11. 2025) a na muzeologickém semináři Muzeum a kulturní paměť v Masarykově muzeu v Hodoníně (25. – 26. 11. 2025), na kterém nasbíraly cenné zkušenosti knihovnice J. Srnková a Š. Dudková společně s literární historičkou M. Šudomovou. Díky těmto seminářům či konferencím se stále snažíme zlepšovat a posouvat hranice výstavnictví, komunikace a vědění. (mš)

NOVÁ EXPOZICE

Na konci letošního října byla v Památníku slavnostně otevřena nová dlouhodobá expozice, o jejíž přípravě jsme v Literce již vícekrát informovali. Nyní si tedy konečně můžeme dovolit poněkud více poodhalit, co obsahuje a na co se lze těšit. Expozice Ora et Labora: Příběh rajhradského kláštera se zaměřuje na dějiny místa. Návštěvníci si mohou prohlédnout řadu unikátních exponátů, například archeologické nálezy z rajhradského velkomoravského pohřebiště, kopie zakládacích listin kláštera, opatskou berlu ze 14. století, středověkou monstranci nebo barokní sochařské návrhy pro rajhradský chrám od

Ignáce Lengelachera. Nejde ale jen o předměty, měli jsme na zřeteli, aby byla vyrovnaně zastoupena komunikace prostřednictvím textu, obrazu, poslechu, vystavených předmětů a interaktivních prvků. Téma expozice je rozčleněno do dvanácti kapitol, které se zabývají velkomoravskou fází rajhradských dějin, působením svatého Benedikta, příchodem benediktinů do Rajhradu a následně řadě aspektů klášterních dějin: duchovním životem, stavebním vývojem, hospodářstvím, uměním či pěstováním vzdělanosti. Ani u takto náročných témat nechybí prostor pro vtip, hru a nadsázku. Věříme proto, že vás bude expozice bavit – přijďte se podívat!

(jd)

V termínu 12.–16. října vyjely kolegyně kurátorky Andrea Procházková, Miroslava Šudomová a knihovnice Jana Smková, Šárka Dudková do slovenského Martina na tzv. stínování v rámci projektu Erasmus+ zaměřeného na vzdělávání dospělých. V Literárním muzeu Slovenské národní knihovny je uvítaly vedoucí Ivana Danková a kurátorka Adriana Brázdová, kte-

rá byla také jejich mentorkou pro celou mobilitu. Seznámily se s chodem muzea, s výstavní činností a s tvorbou edukačních programů a akcí pro veřejnost. Též v dalších odděleních Slovenské národní knihovny si pro ně slovenští kolegové připravili informačně bohatý program. V Historických knižních fondech pod vedením Jany Cabadajové se seznámily se zpracováním historických fondů a s jejich edukačním potenciálem, v Konzervačním a digitalizačním centru Vrútky se s vedoucím Ľubošem Glončákem podívaly na konzervační, digitalizační a postprodukční pracoviště a portál DIKDA. Literárním archivem je provedla odborná pracovnice Karin Šišmišová, se kterou konzultovaly akviziční plán a podívaly se také na bohemiku ve sbírkách Literárního archivu SNK. V Oddělení doplňování fondů je vedoucí Erika Poloncová uvedla do procesů získávání knih a katalogizace. Představeny jim byly také sbírky pohledů a národní databáze autorit. Komentovanou prohlídku Národního cintorínu, který spravuje Literární muzeum SNK, absolvovaly s edukátorkou Martinou Jesenskou. Kromě Slovenské národní knihovny kolegyně navštívily také některé martinské pobočky Slovenského národního muzea – Muzeum Andreja Kmeťa, Etnografické muzeum a Muzeum Martina Benku, a také Literární a hudební muzeum Státní vědecké knihovny v Banské Bystrici. Vzdělávací programy Středoslovenského muzea konzultovaly s PR manažerkou a lektorkou Danou Kurtíkovou. Pobyt na Slovensku byl velice inspirativní a plný nových poznatků a nápadů, které jsme si z návštěvy institucí odnesly. Všem slovenským kolegyním a kolegům, především mentorce Adrianě Brázdové, děkujeme za čas, ochotu a vstřícný přístup. Těšíme se na další případnou spolupráci. Projekt Erasmus+ je financován Evropskou unií. (js)